

สารวิวัฒนาการของคณะ

สถาบันวิวัฒนาการของคณะเฉลิมพระเกียรติ

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒๓ ประจำเดือนมีนาคม ๒๕๕๘

ISSN 1686-3852

บทบรรณาธิการ

“สารวัฒนธรรมราชมงคล” มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำเพื่อเผยแพร่ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม และเพื่อเป็นสื่อประสานเครือข่ายงานด้านวัฒนธรรมกับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมหาวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า สารวัฒนธรรมฉบับนี้สามารถสร้างประโยชน์และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสาน ศิลปะ วัฒนธรรมไทย ให้คงอยู่สืบไป

เนื้อหา

สุนทรียะนาฏศิลป์ไทย
ภาพกิจกรรม
สุนทรียะรสนิยมแห่งความงาม(ของใคร)
ภาษาศิลป์เพื่อโลกสวย

หน้า

๓
๘
๑๐
๑๓

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.ประสริฐ ปันปฐมรัฐ, นายวิรัช โทตระไฉยะ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมพงษ์ อังคุภักดิ์
บรรณาธิการ : ดร.สุมิตรา วิริยะ
กองบรรณาธิการ : นายโสภณ สาทรสัมฤทธิ์พล, นายมานิช บุณทองเล็ก, ดร.จิรวรรณ พงษ์รัตน์
พิสูจน์อักษรและประสานงาน : นางสาวฐิติรัตน์ เริ่มสอน

สยามบรมราชกุมารี อาศิรวาท

พระคือแก้วเรืองรองของกรุงแก้ว
งมเพริศแพร้วโชติช่วงจากสรดวงสวรรค์
รัตนทิพย์อำนรรมห่ออเนกอนันต์
คือมิ่งขวัญลอมไฉไทยทั้งหมด

สยามบรมราชกุมารีศรีสง่า
พระเมตตาปกเกล้าเพ่งไทยถ้วน
ทุกพระกรณียกิจใดในกระบวน
ชาวโลกล้วนแซ่ซ้องสดุดี

ลศุภมงคลตลอดวาระ
ทุกสิบพระพรรษาสง่าศรี
น้อมถวายพระพรเจ้าฟ้ามหาดลัดกริ
พระบารมีพูนอนันต์นรินทร์กาล

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

(นายโสมภพ สาทรสีหะกุลชีพล ร้อยการอง)

สุนทรียะ

นาฏศิลป์ไทย

อาจารย์วีระ บัวงาม ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

“สาธุ โข สิปปกั นาม อปิ ยาทิสกิทิสั”

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นพระพุทธรูปของพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน ขุททกนิกาย ชาดก ซึ่งแปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า “ขึ้นชื่อว่าศิลปะ แม้เช่นใดเช่นหนึ่ง ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จได้” จากพระพุทธรูปของพระผู้มีพระภาคเจ้าข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศิลปะที่สามารถจะนำมาใช้ แล้วยังประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมให้สำเร็จได้

ศิลปะ จึงมีความสำคัญมากสำหรับวิถีชีวิต การดำรงชีวิตของประชาชนคนไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเอกราชมาช้านาน และเป็นประเทศที่มีศิลปวัฒนธรรม บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ จนเป็นที่นิยมชื่นชอบของนานาชาติประเทศที่ได้พบเห็น ถึงแม้ว่าในสังคมไทยปัจจุบัน กำลังได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมจากต่างชาติอันหลากหลายที่กำลังหลั่งไหลเข้ามา มีบทบาทในสังคมไทยก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่คนไทยยังสามารถอนุรักษ์และสืบทอดได้มาอยู่จนทุกวันนี้ก็คือ “นาฏศิลป์”

ภาพ การแสดงนาฏศิลป์ไทยของบรมครูด้านนาฏศิลป์ อาจารย์ถ่มมุล ยมะคุปต์และอาจารย์เฉลย สุขะวณิช (ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

คำว่า “นาฏศิลป์” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของคำว่านาฏศิลป์ไว้ว่า “เป็นศิลปะแห่งละครหรือการฟ้อนรำ” นอกจากนี้ ยังมีนักศึกษา ท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายของนาฏศิลป์ไว้แตกต่างกันออกไปดังนี้

ศิลปะการละครหรือการฟ้อนรำของไทย

ความเข้าใจในการละครฟ้อนรำ

นาฏศิลป์

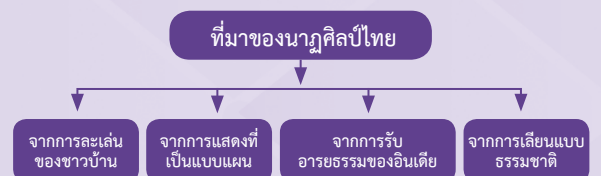
การร้องรำทำเพลงให้เกิดความบันเทิงใจ

การฟ้อนรำที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นจากธรรมชาติด้วยความประณีตลึกซึ้ง

จากความหมายและนิยามดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า นาฏศิลป์จะเกี่ยวข้องกันในด้านศิลปะการละคร การฟ้อนรำการเคลื่อนไหวอริยาบทต่างๆ ทั้งมือ แขน ขา ลำตัว และใบหน้า เพื่อถ่ายทอดความหมายและอารมณ์ให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ และมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน

ความเป็นมาของนาฏศิลป์ไทย

สันนิษฐานว่านาฏศิลป์ไทยนั้นมิกำเนิดมาพร้อมกับชนชาติไทย ที่เป็นเช่นนี้เพราะนาฏศิลป์ไทยเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย และคติความเชื่อของคนไทยในอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่า นาฏศิลป์ไทยน่าจะมามีที่มาจาก ๔ แหล่งดังนี้

๑) จากการละเล่นของชาวบ้านในท้องถิ่น หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจในแต่ละวัน ชาวบ้านก็จะหาเวลาว่างมารวมร้องรำทำเพลง โดยมีการนำเอาดนตรีมาประกอบด้วย และตามนิสัยของคนไทยที่เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ชอบร้องรำทำเพลงโต้ตอบระหว่างชายหญิง จนเกิดเป็นพ่อเพลง แม่เพลงขึ้น โดยจะมีลูกคู่คอยร้องรับกัน เป็นที่สนุกสนานครื้นเครง ทั้งนี้อาจจะเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งเพื่อให้ลืมความเหน็ดเหนื่อย จากการทำงานในแต่ละวัน นอกจากนี้ยังมีการร้องรำกันเป็นคู่ชายหญิง เดินเป็นวง หรือเป็นที่รู้จักกันว่า รำโทนหรือรำวงพื้นบ้านจากการละเล่นของชาวบ้านดังกล่าวจึงเกิดเป็นนาฏศิลป์

ภาพ การแสดงละครในเรื่องอิเหนา
(ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

ภาพ การแสดงรำโทน
(ที่มา : วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี : ออนไลน์)

๒) จากการแสดงเป็นแบบแผน เป็นที่ทราบกันดีว่า นาฏศิลป์ไทยที่เป็นมาตรฐาน จะได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดมาจากปรมาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยในวังหลวง ที่ฝึกให้แก่ผู้หญิงและผู้ชายที่อยู่ในวังเป็นผู้แสดงโขนและละคร เพื่อใช้ในแสดงในโอกาสต่างๆ และจากการที่นาฏศิลป์ไทยมีที่มาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เพราะได้มีการจารึกไว้ในหลักที่ ๘ ว่า “ระบำ รำ เต้น เหล่ยนทุกฉั่น” ซึ่งศิลปะการฟ้อนรำก็ได้รับการสืบทอดต่อเนื่องกันเรื่อยมา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จึงได้มีการนำศิลปะการฟ้อนรำที่เป็นแบบแผนมาสู่ระบบการศึกษา บรรจุอยู่ในหลักสูตรของโรงเรียนนาฏศิลป์หรือวิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบันทำให้นาฏศิลป์ไทยที่มีแบบแผนมาตรฐานได้รับการอนุรักษ์และสืบทอดแก่เยาวชนมาจนถึงทุกวันนี้

๓) จากการรับอารยธรรมของอินเดีย ประเทศอินเดียเป็นประเทศหนึ่งที่มีอารยธรรมเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่โบราณกาล โดยเฉพาะละครในอินเดียรุ่งเรืองมาก ประกอบกับชนชาติอินเดียที่นับถือและเชื่อมั่นในศาสนา พระผู้เป็นเจ้าของตนตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ พระผู้เป็นเจ้าของชาวอินเดียนับถือได้แก่ พระศิวะ(พระอิศวร) พระวิษณุ และพระพรหม ในบางยุคของชาวอินเดียนับถือพระอิศวรเป็นเทพเจ้าที่มีผู้เคารพนับถือมากยุคนี้ถือว่าพระอิศวรทรงเป็นนาฏราช (ราชาแห่งการรำ) มีประวัติทั้งในสวรรค์และในเมืองมนุษย์ ในการรำรำของพระอิศวรแต่ละครั้ง พระองค์ทรงให้พระภคธิดาเป็นผู้บันทึกทำรำแล้วนำมาสั่งสอนแก่เหล่ามนุษย์ จนเป็นที่มาของตำนานการฟ้อนรำ และในการเรียนนาฏศิลป์ไทยผู้เรียนทุกคนจะต้องเข้าพิธีไหว้ครูโขน – ละครก่อน ซึ่งได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระพิราบ และพระภคธิดา อันเป็นครูทางนาฏศิลป์และเป็นเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู

ภาพ การแสดงกั๊กกพิ
(ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

๔) จากการเลียนแบบธรรมชาติ กิริยาท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์จะบ่งบอกความหมายและสื่อความหมายกับผู้อื่นได้ควบคู่กับการพูด ในการพ้อนรำก็จะใช้ท่ารำสื่อความหมายกับผู้ชมเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่า การแสดงบางชุดไม่มีเนื้อเพลง แต่มีทำนองเพลงอย่างเดียวผู้แสดงก็จะพ้อนรำไปตามทำนองเพลงนั้นๆ ด้วยลีลาท่ารำต่างๆ ลีลาท่ารำเหล่านี้ก็เป็นท่าทางธรรมชาติที่ใช้สื่อความหมาย ด้วยเหตุผลที่ว่าต้องการให้ผู้ชมเข้าใจความหมายในการรำ และใช้ท่ารำในการดำเนินเรื่องด้วย ถึงแม้ว่าท่ารำส่วนใหญ่จะมีลีลาสวยงามวิจิตรกว่าท่าทางธรรมชาติไปบ้าง แต่ก็ยังคงใช้ท่าทางธรรมชาติเป็นพื้นฐานในการประดิษฐ์ท่ารำและเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสมบ่งบอกความหมายได้ถูกต้อง ตัวอย่างเช่น หากแสดงกิริยาตัวเราก็อใช้มือซ้ายมาจับหางที่ระดับอก เป็นต้น

ภาพ นาฏศัพท์ท่าเราของ พระ,นาง,ยักษ์,ลิง
(ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

องค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทย

องค์ประกอบของนาฏศิลป์นั้นจะประกอบไปด้วย การร้อง การบรรเลงดนตรี และการพ้อนรำ ทั้งนี้เพราะการแสดงออกของนาฏศิลป์ไทยจะต้องอาศัยบทรื่องนำ ทำนองเพลงประกอบการแสดง เพราะฉะนั้นก่อนที่จะมาเป็นนาฏศิลป์ไทยได้ จะต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบสำคัญๆ ที่ทำให้เกิดความงดงามของนาฏศิลป์ไทยต่อไปนี้

๑) การพ้อนรำ การพ้อนรำหรือลีลาท่าทาง เป็นท่าทางของการเอียงกรายพ้อนรำที่สวยงามโดยมีมนุษย์เป็นผู้ประดิษฐ์ท่ารำเหล่านั้นให้ถูกต้องตามแบบแผนรวมทั้งบทบาทและลักษณะของตัวละคร ประเภทของการแสดง และการสื่อความหมายที่ชัดเจนของตัวละคร

๒) จังหวะ จังหวะเป็นส่วนย่อยของบทเพลงที่ดำเนินไปเป็นระยะและสม่ำเสมอ การฝึกหัดนาฏศิลป์ไทย

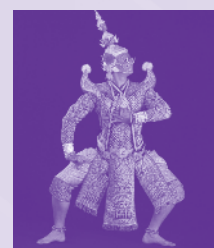
จำเป็นต้องใช้จังหวะเป็นพื้นฐานในการฝึกหัด เพราะจังหวะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติและมีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน หากผู้เรียนมีทักษะทางการฟังจังหวะแล้วก็จะสามารถรำได้สวยงาม แต่ถ้าผู้เรียนไม่เข้าใจจังหวะก็จะทำให้รำไม่ถูกจังหวะหรือเรียกว่า “บอดจังหวะ” การรำก็จะไม่สวยงามและไม่ถูกต้องตามหลักของนาฏศิลป์ไทย

๓) เนื้อร้องและทำนองเพลง การแสดงลีลาท่ารำแต่ละครั้งจะต้องสอดคล้องตามเนื้อร้อง และทำนองเพลง ทั้งนี้เพื่อบอกความหมายของท่ารำ ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกในการแสดงได้ตามเนื้อเรื่อง ตลอดจนสามารถสื่อความหมายให้กับผู้ชมให้เข้าใจได้ตรงกัน เช่น การแสดงอารมณ์รัก ผู้รำจะประสานมือทาบไว้ที่หน้าอก ไบหน้ำยิ้มละไม สายตามองไปยังตัวละครที่รำคู่กัน เป็นต้น

ภาพ นาฏศัพท์ท่ารัก พระ,นาง
(ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

๔) การแต่งกาย การแต่งกายในการแสดงนาฏศิลป์สามารถบ่งบอกถึงยศ ฐานะและบรรดาศักดิ์ของผู้แสดงละครตัวนั้นๆ โดยเฉพาะการแสดงโขน การแต่งกายจะเปรียบเสมือนแทนสีกายของตัวละคร เช่น เมื่อแสดงเป็นทศกัณฐ์ผู้แสดงจะต้องแต่งกายด้วยชุดสีเขียวมีลายปักเป็นลายหน้าสิงห์ สวมหัวโขนยักษ์สีเขียว (ศีรษะทศกัณฐ์) เป็นต้น

ภาพ เครื่องแต่งกายของทศกัณฐ์
(ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

๕) การแต่งหน้า การแต่งหน้าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ผู้แสดงสวยงาม และอำพรางข้อบกพร่องของใบหน้าผู้แสดงได้นอกจากนี้ยังสามารถใช้วิธีการแต่งหน้าเพื่อบอกวัยบอกลักษณะเฉพาะของตัวละครได้ เช่น แต่งหน้าคนหนุ่มให้เป็นคนแก่ แต่งหน้าให้ผู้แสดงเป็นตัวตลก เป็นต้น

ภาพคนหนุ่มแต่งหน้าให้เป็นคนแก่หัวล้าน
(ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

ภาพ การใช้อุปกรณ์ในการแสดง (ฟ้อนที)
(ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

๖) เครื่องดนตรีที่บรรเลงประกอบการแสดง การแสดงนาฏศิลป์จำเป็นต้องใช้เครื่องดนตรีบรรเลงประกอบการแสดง ดังนั้นผู้แสดงจะต้องทำให้สอดคล้องตามเนื้อร้องและทำนองเพลง เช่น การแสดงฟ้อนของทางภาคเหนือผู้แสดงต้องแต่งกายเป็นภาคเหนือ เป็นต้น

ภาพ การแต่งกายทางภาคเหนือ ชุด ฟ้อนเมือง
(ที่มา : www.google.co.th: ออนไลน์)

๗) อุปกรณ์การแสดงละคร การแสดงนาฏศิลป์ไทยบางชุดอาจต้องมีอุปกรณ์ประกอบการแสดงด้วย เช่น ระเบิดฟ้า ระเบิดนกเขา

ฟ้อนเทียน ฟ้อนเล็บ ฟ้อนร่ม เป็นต้น อุปกรณ์แต่ละชนิดที่ใช้ประกอบการแสดงจะต้องสมบูรณ์ สวยงาม และ สวมใส่ได้พอดี หากเป็นอุปกรณ์ที่ต้องใช้ประกอบการแสดง เช่น ร่ม ผู้แสดงจะต้องมีทักษะในการใช้อุปกรณ์ได้อย่างคล่องแคล่ว วางอยู่ในระดับที่ถูกต้องสวยงาม

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นว่ากว่าจะเป็นนาฏศิลป์ไทยที่สวยงามได้นั้น จะต้องผ่านกระบวนการต่างๆ และองค์ประกอบมากมาย เพื่อให้นาฏศิลป์ไทย มีความงดงามตามหลักของสุนทรียะ เมื่อได้รับชมรับฟังแล้วจะได้เกิดความชื่นชมและชื่นชอบในการแสดงนาฏศิลป์ไทย ดังนั้น เมื่อเราเกิดเป็นคนไทยและอาศัยในประเทศไทย จึงควรที่จะร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะความงดงามของนาฏศิลป์ไทยซึ่งเป็นศิลปะของชาติ ให้คงอยู่สืบทอดต่อไปชั่วลูกสืบหลาน ด้วยมูลเหตุสำคัญที่ว่า นาฏศิลป์ของไทยนั้น เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาติไทย เราจึงควรที่จะรักษาและสืบทอดสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่สืบไป ดังพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ว่า

ศิลปกรรมนาสุขพันธ์	พรรณนา
เครื่องประกอบพิทยา	เพริศแพรว
รู้ศิลป์สิ่งเดียวพา	เรื่องรุ่ง
ศิลป์ศึกษาแล้ว	เลิศล้ำ มงคล

บรรณานุกรม

- โกสุม สายใจ. ๒๕๔๙. *สุนทรียภาพของชีวิต*. พระนคร: ศูนย์หนังสือราชภัฏสวนดุสิต.
จันทิมา เสาวนีย์. *ละครไทยยังอยู่ยั่งยืน*. เอกลักษณ์ไทย. ปีที่๑ ฉบับที่ ๔ เมษายน ๒๕๒๐
เรณู โกสินานนท์. มปป. *วิธีการดูโขน*. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
มนตรี ตราโมท. ๒๕๙๗. *การละเล่นของไทย*. กรุงเทพมหานคร. กรมศิลปากร.
สุจรีต บัวพิมพ์. ๒๕๓๘. *มรดกไทย*. กรุงเทพมหานคร: โฮเดียนสโตร์.
สุมิตร เทพวงษ์. ๒๕๔๘. *นาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้งตั่งเฮ้าส์.
สุนนมาลย์ นิมนต์พันธ์. ๒๕๔๑. *การละครไทย*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
อมรา กล้าเจริญ. ๒๕๓๑. *สุนทรียนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้งตั่งเฮ้าส์.

ภาพกิจกรรม

ฝ่ายทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม กองพัฒนานักศึกษา
เข้าร่วมประชุมสัมมนาสร้างเครือข่ายงานวัฒนธรรม ๙ มทร.

เมื่อวันที่ ๑๙-๒๐ มีนาคม ๒๕๕๘ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์สุพรรณบุรี

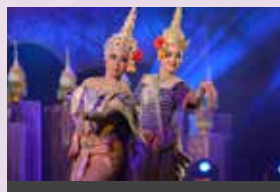

ภาพ
กิจกรรม

พิธีจุดเทียนชัยถวายพระพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๕๘ ณ ลานอนันตรังสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

สุนทรียะ รสนิยมแห่งความงาม(ของใคร)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติพันธ์ จันทร์หอม

วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ปัจจุบันสังคมโลกได้เปลี่ยนแปลง และมีการพัฒนาในมิติต่างๆ มากมายหลายด้าน ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นก็เกิดจากมนุษย์แทบทั้งสิ้น กล่าวเฉพาะการสร้างสรรคงานศิลปะนั้นก็เช่นกัน ล้วนเกิดจากความคิดและจินตนาการของบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดความงามบันทึกไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ชื่นชมและศึกษากันด้วยสื่อวัสดุต่างๆ ในแต่ละยุคสมัย ผลงานที่เป็นศิลปกรรมเหล่านั้นมีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งนอกจากจะเป็นการสะท้อน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมแล้ว เรายังได้ประจักษ์ถึงความงามของบริบทเหล่านั้นอีกด้วย จากการพินิจพิจารณาด้วยความชอบและชื่นชมจนกลายเป็นอารมณ์ต่างๆ ของผู้คนที่มิฐานหรือต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

การไปชมงานศิลปะ นอกจากได้รับความงามดีๆ แล้วยังถือเป็นการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และเป็นการกระตุ้น

จินตนาการด้วย แล้วเพราะเหตุใดการดูภาพหรือประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับภาพ และจินตนาการจึงมีความสำคัญ? H.S.Broudy (๑๙๘๗) ได้กล่าวถึงบทบาทของภาพในการเรียนรู้ว่า “ภาพที่ถูกเชื่อมโยงในการรับรู้อื่นๆ เป็นการเรียนรู้ได้ดี และจินตนาการ (ภาพในความคิด) เป็นเครื่องมือของการคิด และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ภาพในใจจากจินตนาการเป็นต้นกำเนิดของต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงๆ ถ้าไม่มีภาพในใจมาก่อน สิ่งประดิษฐ์และความก้าวหน้าต่างๆ จะไม่เกิดขึ้น” และยังได้กล่าวถึงผลงานศิลปะว่าผลงานศิลปะก็คือการแสดงรูปธรรมของคุณค่าทางอุดมคติออกมาสู่การรับรู้ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ดนตรี ทัศนศิลป์ การแสดง ฯลฯ

ดังนั้นศิลปะจึงช่วยเปิดเผยให้สามารถเรียนรู้และเข้าใจในคุณค่าการศึกษาทั่วไปได้ดีขึ้น แม้ว่าศิลปะจะไม่ได้ให้ทักษะหรือเทคนิคในการประกอบอาชีพที่

ชัดเจนใดๆ แต่จากลำดับของความเป็นนามธรรมของสิ่งต่างๆ ที่แบ่งระดับความเป็นนามธรรมจากมากที่สุดไปอย่างน้อยที่สุดคือ แนวคิด (concepts) ทฤษฎี (Theories) คำ (words) ภาพลักษณ์ (images) และประสบการณ์ทางความรู้สึกที่ขึ้นแบบฉับพลัน (experienced sensations) โดยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่เต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกจะเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณภาพที่สุดและจดจำได้ดีที่สุดดังนั้นการพัฒนาจินตนาการหรือการสร้างภาพในใจด้วยการเรียนรู้ผ่านศิลปะจึงสามารถส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องนามธรรมในเรื่องอื่นๆ ได้ดียิ่งขึ้น

พิพิธภัณฑ์และหอศิลป์หรือแม้กระทั่งการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะคือที่รวบรวมและจัดแสดงความงามที่ได้รับการคิดสรรแล้วให้ประโยชน์อะไรแก่ประชาชนบ้างโดย วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (๒๕๓๙: ๓๖) กล่าวว่า สถานที่เหล่านั้นก็เหมือนกับการสร้างวัดหรือการสร้างศาสนสถานนั่นเอง การสร้างสิ่งเหล่านั้นประชาชนจะไม่ได้รับผลประโยชน์ทางวัตถุ หากแต่เป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมที่ไม่อาจมองเห็นได้หรือเห็นผลได้ทันที ถ้าเปรียบกับวัด สถานที่จัดแสดงผลงานศิลปะ หรือการแสดงงานศิลปะจะเป็นแหล่งแสดงฝีมือและความสามารถของช่างและศิลปินของแต่ละชุมชนจนถึงระดับชาติ เป็นสถานที่ที่ประชาชนจะสามารถเข้าไปแสวงหาสุนทรียรสเสพศิลปะได้เช่นเดียวกับคนที่โบราณได้จากการไปวัด แล้วการชมงานศิลปะไม่ได้ก่อให้เกิดการกระตุ้นกิเลสเหมือนการไปห้างสรรพสินค้า แม้คุณค่าที่ได้จะเป็นนามธรรมแต่เป็นเรื่องที่นานาอารยประเทศยอมรับว่าพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์

เป็นสถานที่ให้ความสุขความรื่นรมย์แก่ประชาชน ประโยชน์อีกอย่างหนึ่งคือ พิพิธภัณฑ์และหอศิลป์เป็นแหล่งสะสมงานศิลปกรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาของศิลปินแต่ละยุคสมัย งานศิลปะเหล่านี้สะท้อนให้เห็นแนวความคิด การแสดงออกของศิลปินสมัยต่างๆ ของสังคมให้ปรากฏจากผลงานศิลปกรรม พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์จึงเป็นแหล่งสำคัญในการเก็บรักษามรดกทางปัญญาของผู้คนไว้ให้ประชาชนและเยาวชนศึกษาหาความรู้ ด้วยเหตุผลนี้พิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์จึงเสมือนหน้าต่างของประเทศชาติที่ควรค่าแก่การคงไว้อย่างชื่นชมและเชิดชูยิ่ง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งรากฐานความคิดของคนไทยนั้นล้วนแล้วแต่อิงอยู่กับหลักทางศาสนาพุทธและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เป็นกันเอง ซึ่ง อันธิมา แสงชัย (๒๐๐๖:๒๔) กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ไทยควรได้รับการศึกษาอย่างจริงจังเนื่องจากเป็นการศึกษาเชิงทฤษฎีที่จะทำให้เราสามารถอธิบายกระบวนการคิดและท่าทีของคนไทยที่มีต่องานศิลปะและความรู้สึกของสุนทรียภาพต่างๆ ให้เป็นระบบและที่สำคัญที่สุด เห็นว่า นักการศึกษาศิลปะ บ้านเราไม่เพียงแต่ต้องมีความรู้เชิงทฤษฎีของตะวันตกเท่านั้น หากต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้งกับรากฐานความคิดในวัฒนธรรมของตนเป็นอย่างดีอีกด้วย จึงจะสานต่อและพัฒนาวงวิชาการด้านศิลปะเมืองไทยให้ก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมีคุณภาพ ในวงการศิลปะบ้านเรา เป็นที่รู้กันอยู่ว่ายังขาดองค์ความรู้ด้านทฤษฎีศิลปะอยู่มากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สุนทรียศาสตร์” การหันมาให้ความสนใจหรือศึกษากันอย่างจริงจังในด้านนี้ จึงเป็นเรื่องจำเป็น ประเทศไทยเรามีงานศิลปะ

ของชาติที่นานาประเทศต้องยกนิ้วยอมรับ มีศิลปินที่เป็นระดับตำนานมากมาย มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นและไม่เหมือนกับชาติไหนๆในโลก แต่กลับไม่สามารถอธิบายสิ่งเหล่านั้นออกมาในเชิงทฤษฎีตามแบบที่เรียกว่าสุนทรียศาสตร์ได้เลย

สุนทรียศาสตร์ ที่จริงแล้วก็เป็ทฤษฎีทางปรัชญาแขนงหนึ่ง ซึ่งเริ่มต้นศึกษากันมาเนิ่นนาน ตั้งแต่ยังไม่เป็นระบบดี สมัยก่อนเพลโตได้ จวบจนตั้งไข่โดยนักปรัชญาเยอรมันอย่างเบา์การ์เทิน และในปัจจุบันที่ถูกรื้อไปแล้วอย่างไม่ตั้งใจโดย แดร์ริดาร์ นักคิดสมัยใหม่คนสำคัญ ปรัชญาแขนงนี้ พยายามตอบคำถามมากมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็เรื่องของความรู้สึกและการรับรู้ของมนุษย์ เช่น ความรู้สึกทางสุนทรียภาพต่างๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร เรารู้สึกเช่นนั้นเพราะความสามารถในการรับรู้ในจิต หรือเป็นเพราะในวัตถุต่างๆ ล้วนมีความรู้สึกทางสุนทรียภาพแฝงอยู่ทั้งสิ้น เราเพียงสัมผัสถึงมันได้เท่านั้น และปัญหาอดีตในยุคต้นๆ ของการศึกษาสุนทรียศาสตร์ก็คือ คำถามที่ว่า ความงามคืออะไร หรือ อะไรเป็เกณฑ์ตัดสินว่าสิ่งใดงาม ไม่งาม เป็นต้น

การสร้างวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้และความงาม นอกจากจะพัฒนาในส่วนของปัจเจกบุคคลด้านจิตใจและรสนิยมแล้ว ยังส่งผลถึงการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ซึ่งจะนำมาใช้ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ก็ได้มีการระบุยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาประเทศที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตามความหมายของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหมายถึงแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมต่อกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม (Culture) การสั่งสมความรู้ของสังคม (Wisdom) และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ (Technology and Innovation) (อาคม เติมพิทยา : ๒๕๕๓) จะเห็นว่าศิลปินวัฒนธรรมที่เราคิดว่ามีไว้รักษาและอนุรักษ์เท่านั้น เป็มรดกทาง

วัฒนธรรมและความงามที่กลายเป็นปัจจัยช่วยให้เราอยู่รอดในกระแสโลกาภิวัตน์นี้ วัฒนธรรมจากความหมายตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ หมายถึง ลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงามให้มีความดงามขึ้น ไม่ใช่เพียงรับมรดกกันมา แต่จะต้องรักษาของเดิมที่ดีและแก้ไขดัดแปลงของเดิมที่ควรแก้ หรือดัดแปลงมาตรฐานความดี ความงามขึ้นมาใหม่แล้วส่งเสริมให้เป็ลักษณะที่ดี ประเพณีชาติสืบต่อไปจนถึงชนรุ่นหลัง ดังนั้นการสร้างสิ่งที่จำเป็นเพื่อการพัฒนาอย่างหนึ่งของสังคมไทยคือการสร้างวัฒนธรรมที่จะเอื้อประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปะคือวัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้และความงาม หน้าที่ความรับผิดชอบนี้ ฝ่ายจัดการศึกษาเองไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบไปได้ แต่ในความคิดเห็นส่วนตัวคิดว่า การให้การศึกษาแก่เยาวชนให้มีประสิทธิภาพ ไม่ควรมอบหน้าที่อันยิ่งใหญ่แก่ใครกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (สปช.) แต่ควรจะเป็นทุกฝ่าย ทั้งผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมโดยรวม ต้องช่วยกันสร้างให้เกิดวัฒนธรรมที่แสดงถึงความมีอารยธรรมนี้ขึ้นมาให้ได้ โดยอาจจะเริ่มจากตัวเองและคนรอบข้างพากันไปดูศิลปะที่จัดแสดงให้เกิดประสบการณ์สุนทรีย์กับความงามที่ได้รับการคัดสรรมาแล้วในพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์ ค่อยๆสะสม ค่อยๆทำงานเป็นนิสัย นอกจากจะเป็การพัฒนาตนเองแล้วยังเป็การให้กำลังใจกับผู้จัดและศิลปิน ในการที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานตนเองมานำเสนอให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ต่อไป และหวังว่ารัฐบาล คสช. ที่ไม่ได้มาจากเสียงของ ปชช.จะเหลือบตาดูบ้าง ถ้าไม่เช่นนั้นอนาคตการศึกษาไทยก็คงเลื่อมถดถอยลง กลายเป็นตัวปัญหาไม่เฉพาะสังคมไทยเท่านั้น เพราะเราต้องปฏิสัมพันธ์กับอาเซียนและประชาสังคมโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อ้างอิง

อันธิมา แสงจันทร์ (๒๐๐๖) AES The tics. Fine Art, Volumem : Bangkok

<http://www.bloggang.com>

ภาษา ศิลป์

เพื่อโลกสวย

โดย: ครูใจ

แพทยศาสตร์สงเคราะห์ : มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

คำว่า “แพทย์” มาจากศัพท์สันสกฤต “ไวทย” แปลว่า ผู้รู้ พระเวท หมายถึงผู้รู้วิชาการต่าง ๆ ที่ประมวลอยู่ในคัมภีร์พระเวท (คัมภีร์พระเวทฉบับหนึ่งคือ อถรรพเวท เป็นต้นกำเนิดของตำรา การแพทย์และการรักษาโรคด้วยสมุนไพร) และผู้รู้วิชาการรักษาโรค เป็นที่นับถือยกย่องและมีบทบาทมากในสังคม ต่อมาคำว่า “ไวทย” จึงมีความหมายเจาะจงหมายถึงผู้รู้วิชาการรักษาโรค

แพทยศาสตร์สงเคราะห์เป็นตำราแพทย์ของไทย เป็นการแพทย์แผนโบราณ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สืบค้นและรวบรวมไว้ ต่อ มาได้โปรดให้จัดพิมพ์ “ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์” ใช้ใน โรงเรียนราชแพทยาลัย แต่พิมพ์ได้เพียง ๓ เล่ม ก็เลิกไป ในภายหลังมีการจัดพิมพ์เป็นวารสารรายเดือนฉบับหลวง ๒ เล่มจบ เพื่อใช้เป็น คู่มือสำหรับประชาชนใช้และใช้เป็นตำราแพทย์

ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ทั้งชุดมี ๑๔ คัมภีร์ ที่พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงให้ประชุมแพทย์หลวง สืบค้นและ รวบรวมตำราแพทย์ไทย นำมาตรวจสอบชำระให้ถูกต้องแล้วจึงจัด บันทึกลงในสมุดไทย และได้จัดพิมพ์สำเร็จสมบูรณ์โดยพระยาพิศณุ ประสาทเวช* (คง ถาวรเวช) เรียกกันว่า “หมอกคง” ผู้เป็นอาจารย์ เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทยของราชแพทยาลัยและผู้จัดการ โรงเรียนเวชสโมสร เป็นผู้ริเริ่มจัดพิมพ์ “แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ฉบับหลวง” จัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ (*พระยาพิศณุ ประสาทเวช ได้เป็นแพทย์หลวงประจำพระองค์ในสมัยพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามสกุล “ถาวร เวช” ท่านถึงแก่อนิจกรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗)

แพทยศาสตร์สงเคราะห์ฉบับหลวง ซึ่งจัดพิมพ์เป็น ๒ เล่มนั้น แบ่งเป็นเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า “คัมภีร์” นั้น ทั้งหมดมี ๑๔ คัมภีร์ ดังนี้

๑. คัมภีร์ฉันทศาสตร์ เป็นบทสังเคราะห์เนื้อหาสาระจาก

พระยาพิศณุประสาทเวช (คง ถาวรเวช)

คัมภีร์อื่น ๆ มารวมไว้

๒. คัมภีร์ปฐมจินดาร์ ว่าด้วย ครอบจักรวาล การคลอด โรคเด็ก วิธีรักษา และยาต่าง ๆ
๓. คัมภีร์ธาตุวิภังค์ ว่าด้วยลักษณะธาตุพิการ (ธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ไฟ และสมุนไพร ที่ใช้รักษา)
๔. คัมภีร์สรรพคุณ ว่าด้วยสรรพคุณของสมุนไพรชนิดต่าง ๆ
๕. คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย ว่าด้วยความรู้ในการวินิจฉัยโรค และการรักษาสุขภาพ
๖. คัมภีร์วรโยคสาร ว่าด้วยคุณลักษณะของแพทย์ ลักษณะของผู้ป่วย การรักษาโรค คุณค่าของยาและอาหาร
๗. คัมภีร์มหาโชดรัต ว่าด้วยโรคของสตรี และสมุนไพรที่ใช้รักษา
๘. คัมภีร์ชวดาร ว่าด้วยโรคลมและโรคเลือด และสมุนไพรที่ใช้รักษา
๙. คัมภีร์โรคนิทาน ว่าด้วยสาเหตุของโรค และสมุนไพรที่ใช้รักษา

๑๐. คัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ ว่าด้วยลักษณะธาตูปิการ และสมุนไพรมะที่ไ้ร้รักษา

๑๑. คัมภีร์ธาตุบรรจบ ว่าด้วยเรื่องอุจจาระที่เป็น สาเหตุของโรค และสมุนไพรมะที่ไ้ร้รักษา

๑๒. คัมภีร์มัจฉापักขันธิกา ว่าด้วยโรคของบุรุษ และโรคของสตรี และสมุนไพรมะที่ไ้ร้รักษา

๑๓. คัมภีร์ตักกะศิลา ว่าด้วยอาการโรคระบาด ชนิดต่าง ๆ

๑๔. คัมภีร์โกษย ว่าด้วยโรคกษัยชนิดต่าง ๆ และ สมุนไพรมะที่ไ้ร้รักษา

ในปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำ “คัมภีร์ฉันท ศาสตร์ แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์” มากำหนดให้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ได้เรียนเนื้อหาเกี่ยวกับ ตำราแพทย์แผนไทย โดยนำเสนอไว้ในหนังสือเรียน “วรรณคดีวิจักษ์” ซึ่งเป็นวรรณคดีสำหรับการจัดการ เรียนการสอนภาษาไทย ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้น ฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ การนำเสนอเนื้อหาของ หนังสือเรียนเล่มนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาวรรณคดี ตามที่กำหนดไว้ในประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ และเพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าของวรรณคดีด้านต่าง ๆ เช่น คุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านคุณธรรม คุณค่าด้าน วรรณศิลป์ และคุณค่าที่สร้างสรรค์จากจินตนาการของ กวี นอกจากนี้ยังส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักใช้ กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล นำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด และวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ชาวซึ่งในวรรณคดี วัฒนธรรม ทางภาษา และความ เป็นไทย โดยนำเสนออย่างน่าสนใจและชวนติดตาม

คัมภีร์ฉันทศาสตร์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ให้นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ นั้น แต่งเป็น กาพย์ยานี ๑๑ เริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู มีไหว้พระรัตนตรัย อันเป็นที่พึ่ง ของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายทั้งปวงแล้วก็ไหว้ เทพเจ้า ของพราหมณ์ ไหว้หมอชีวกโกมารภัจ (ซึ่งเป็นแพทย์ หลวงของพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ และเป็น แพทย์ผู้ดูแลการรักษาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งการแพทย์แผน อินเดีย) และไหว้ครูแพทย์ทั่วไป

เมื่อจบบทไหว้ครูแล้ว ก็กล่าวถึงความสำคัญของ แพทย์และคุณสมบัติสำคัญที่แพทย์พึงมี ซึ่งเน้นว่านอกจาก ความรู้ทางวิชาการแล้ว แพทย์ยังต้องมีความรู้ทางธรรม ด้วย ต้องมีจรรยาแพทย์ มีจรรยาบรรณในอาชีพของ ตน เป็นผู้ที่อยู่ในศีลธรรม และมอบความรัก ความเสีย สละแก่เพื่อนมนุษย์โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ และไม่หวัง สิ่งตอบแทน

เนื้อเรื่องย่อในคัมภีร์ฉันทศาสตร์ ตอนที่ เป็นบท เรียนนั้นกล่าวถึง แพทย์ควรมีความรู้ ความชำนาญใน วิชาการและระวังไม่ให้เข้าลักษณะของแพทย์ที่ไม่ดี คือ กล่าวคำมสา ยกตนเองว่าดีกว่าผู้อื่น มารยา เขาเจ็บ น้อยก็ว่าเจ็บมาก รักษาโรคด้วยความโลภ ไม่ยอมรักษา คนไข้อยานาถา ถือว่าตนมีความรู้ความชำนาญกว่าผู้อื่น นอกจากนี้แพทย์ยังควรมีธรรมะโดยรักษาศีลแปดและ ศีลห้า ยึดพระรัตนตรัยเป็นสรณะ และหลีกเลี่ยงบาป ธรรม ๑๔ ประการ คือ ๑) โลภะ ๒) มารยา ๓) โทสะ ๔) โมหะ ๕) ความใคร่ (กาเมมิฉฉา) ๖) ความพยาบาท ๗) ความกลางแกลงใจ (วิจิจฉฉา) ๘) ความประหม่า (อุทธัจฉัจ) ๙) ความง่วงเหงา ๑๐) ความถือดี (ทิฐิมานะ) ๑๑) ความลั้งเลใจ (วิตก) ๑๒) ความคิดเบียดเบียน (วิหิงสา) ๑๓) ความไม่กลัวบาป (อนัตตปปีง) และ ๑๔) ความรังเกียจคนไข้อยานาถา

ต่อไปเป็นบทอุปมา “กายนคร” โดยเปรียบเทียบ ให้อย่างคมคายว่า ร่างกายนี้คือ “กายนคร” คือเปรียบ เสมือนเป็นเมือง ๆ หนึ่ง มีดวงจิต คือหัวใจเป็นประหนึ่ง พระมหากษัตริย์ผู้ปกครองเมืองนั้น ๆ และมีแพทย์ เสมือนเป็นทหาร ซึ่งทำหน้าที่ป้องกันข้าศึก ข้าศึก ก็คือโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ที่มาโจมตีร่างกายของเรา นอกจากทหารแล้วเรามีวังหน้า คือน้ำดีคอยป้องกัน ข้าศึกมิให้เข้ามาตีบ้านเมืองได้ มีอาหารเป็นเสมือนหนึ่ง กองเสบียงเลี้ยงไพร่พล แพทย์จึงมีหน้าที่รักษาหัวใจ น้ำดี และอาหารไว้มิให้โรคร้ายต่าง ๆ มาโจมตีร่างกาย ได้

แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ จัดเป็นตำราและเป็น มรดกทางวรรณกรรม เพราะมีเนื้อหาเฉพาะด้านเกี่ยว กับความรู้ที่เป็นตำราแพทย์แผนโบราณที่สมบูรณ์ที่สุด มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งนับเป็นมรดกได้ มีวิธี

การนำเสนอด้วยคำอธิบายเป็นส่วนใหญ่ (แต่ก็มีหลายตอนที่ประกอบด้วยวรรณศิลป์ เช่น บทอุปมา “กายนคร”) ใช้คำประพันธ์หลายชนิดในการแต่ง อาทิ ร่าย กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉับ ๑๖ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ เป็นตำราที่ให้ความรู้และความจรรโลงใจแก่ผู้อ่าน แพทย์ศาสตร์-สงเคราะห์จึงเป็นมรดกที่มีค่าเรียกว่า เป็นสมบัติของแผ่นดิน เป็นภูมิปัญญาไทยที่ตกทอดมาเป็นตำราที่รักษาใช้ รวมทั้งเป็นตำรายาสมุนไพรซึ่งเป็นภูมิรู้ที่ทรงคุณค่าของคนไทย

คัมภีร์ฉันทศาสตร์ อาจจะอ่านเข้าใจยาก เพราะเป็นภาษาโบราณ มีศัพท์ยากอยู่มาก ส่วนวงการเรียงคำก็เป็นคำประพันธ์และยังมีคำศัพท์ธรรมปนอยู่ด้วย แต่ถ้าอ่านและค่อย ๆ พิจารณาก็จะเข้าใจได้ เนื้อหาค่อนข้างเป็นการสั่งสอน ผู้อ่านจะซาบซึ้งคุณสมบัติของแพทย์ไทยว่าเป็นบุคคล ที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมศีลธรรม และความรู้ เป็นคนมีค่าสูงยิ่ง และเป็นบุคคลตัวอย่างของสังคมไทย ซึ่งปัจจุบันนี้จะหาคนที่ทรงคุณค่าเช่นนี้ได้ยากนัก

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๕๑ : ๑๐) ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า คำ “ฉันทศาสตร์” ในบริบทของหนังสือ “แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์” นี้ น่าจะแปลว่า “ศาสตร์แห่งความรัก” โดยที่ “ความรัก” ในที่นี้มีได้หมายความว่า “ความรักใคร่ฉันคู่สาว อันหญิงชายจะพึงมีต่อกัน” แต่หมายความว่า “ความรักในเพื่อนมนุษย์ซึ่งแพทย์จะพึงมีต่อคนไข้โดยทั่วไป” โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

เฉพาะในส่วนที่จัดว่าเป็น “บทสอนแพทย์” ผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของแพทย์โดยทั่วไปที่มักจะมี ความประมาท ความอวดดี ความริษยา ความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความหลงตนเอง ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการที่บรรดาแพทย์เล็งเห็นข้อบกพร่องต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีส่วนช่วยรักษาคนไข้ให้หายไข้ได้เร็วขึ้น ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และที่สำคัญก็คือคนจนก็ได้รับความสนใจไยดีจากแพทย์ ในส่วนแพทย์ด้วยกันเองนั้นเล่า ผู้แต่งก็เตือนสติมิให้ “แพทย์สูงอายุ” ผู้มีอาวุโสกว่า หลงตนเองจนลืมไปว่า “แพทย์หนุ่ม” ที่มีความสามารถก็มีอยู่ ควรรับฟังแพทย์หนุ่ม ๆ บ้าง

ในคัมภีร์ฉันทศาสตร์นี้ มีเนื้อหาข้อมูลที่น่าสนใจหลายอย่างหลายประการ ที่สำคัญที่สุดคือคุณค่าทางด้านการแพทย์แผนโบราณ ในลักษณะสังเขป เป็นจุดเริ่มต้น ที่จะให้ความเข้าใจพื้นฐาน ด้านการวิเคราะห์วินิจฉัยโรคว่าอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ นั้น คนโบราณเห็นว่า มีสาเหตุมาจากอะไร และควรจะรักษาอย่างไร ควรใช้สมุนไพรชนิดใดบ้าง สำหรับคนรุ่นใหม่ที่ไม่คุ้นเคยกับเรื่องโบราณ ก็มีข้อมูลและเนื้อหาตลอดจนวิธีคิดของคนโบราณ ที่อาจจะฟังดู

คัมภีร์ปฐมจินดาร์

<https://dokkaew.wordpress.com>

แปลก ๆ แต่ก็น่าสนใจไม่น้อย

ตอนลงท้ายของคัมภีร์ฉันทศาสตร์เป็นไปตามแนววรรณคดีแบบฉบับทั้งหลาย คือมีการอธิษฐานขอให้ได้บรรลุนิพพาน และระหว่างที่ยังไม่บรรลุ ผู้แต่งก็ได้อธิษฐานอุทิศมคธอันสูงส่งของท่านไว้อย่างน่าชื่นชม กล่าวคือ ท่านขอว่า

...ขอข้ากำลังยิ่ง อายุยืนปัญญาไว
ให้มีเมตตาไป แก่สัตว์ทั่วทุกสรรพพรรค
เกิดไหนให้เป็นแพทย์ อย่ารู้มีผู้เทียมทัน
โรคลิ้นทุกสิ่งสรรพ ให้รอบรู้กำเนิดนา...

(พระยาพิศณุประสาทเวช, ร.ศ. ๑๒๘ : ๗๖ - ๗๗)

อ้างถึงใน สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสถาบันภาษาไทย, หน้า ๑๔ เนื้อหาที่น่าสนใจและคุณค่าบางประการที่ได้ยกมากล่าวเพียงคร่าว ๆ นี้ คงพอจะทำให้เห็นว่า แท้ที่จริง วรรณคดีเพื่อประโยชน์แก่ปวงชนที่จัดเป็นมรดกทางวรรณกรรมของชาติ นั้น ไทยเรามีมาแต่โบราณ และยังคงสามารถสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

หนังสือแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ โดยองค์รวมจึงเป็นมรดกทางวรรณกรรมของชาติ ที่แสดงถึงองค์ความรู้แห่งภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์และสมุนไพร อันมีคุณค่าอนันต์ อีกทั้งยังเป็นหลักแสดงความก้าวหน้า บ่งชี้ชัดและประกาศความลึกซึ้งของภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์และสมุนไพร อันมีคุณค่าอนันต์ อีกทั้งยังเป็นหลักแสดงความก้าวหน้า บ่งชี้ชัดและประกาศความลึกซึ้งของภูมิปัญญาไทยที่ได้มีการสั่งสมและผสมผสานอย่างกลมกลืนกับภูมิปัญญาตะวันออกมายาวนาน ทั้งในด้านการแพทย์และสมุนไพร โบราณวิทยา อักษรศาสตร์ รวมไปถึงด้านจริยธรรมและคุณธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพศึกษาเยียวภาค

มรดกทางภูมิปัญญาอันล้ำค่าของไทยเราส่วนนี้ สมควรที่จะได้มีการอนุรักษ์และพัฒนา อย่างจริงจัง เพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืนตลอดไป

ฝ่ายทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

กองพัฒนานักศึกษา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

๓๙ หมู่ ๑ ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๙ ๔๐๙๕-๘ โทรสาร ๐ ๒๕๔๙ ๔๐๙๖